

De bevrijding van Nederland in 1944-1945

De Tweede Wereldoorlog woedde van 1939 tot 1945.

Net als bijna geheel Europa, werd ook Nederland bezet

door Nazi-Duitsland. Op 6 juni 1944 landden geallieerde troepen in Normandië met als doel Europa nog hetzelfde jaar te bevrijden. Na de succesvolle landing volgden er twee maanden van zware gevechten. Pas midden augustus braken de geallieerde legers door de Duitse verdediging heen. In snel tempo werd daarna Noord Frankrijk en België bevrijd. Begin september 1944 stonden de geallieerde legers aan de Belgisch-Nederlandse grens. De bevoorrading die nog steeds vanaf de Normandische stranden kwam kon de opmars nauwelijks bijhouden

Liberation
ROUTE

www.liberationroute.com

Operatie Market Garden

De Britse veldmaarschalk Montgomery maakte een plan om via Nederland Duitsland binnen te vallen. Hij wilde zo de Duitse versterkingen van de Westwall vermijden en de lanceerbasisen van de V2 raketten in West Nederland uitschakelen. Het plan werd goedgekeurd door generaal Eisenhower, de geallieerde opperbevelhebber in Europa en kreeg de codenaam Market Garden. Bij het deel Market moesten drie luchtlandingsdivisies de bruggen over het Wilhelminakanaal, Zuid-Willemsvaart, Maas, Maas-Waalkanaal, Waal en Rijn veroveren. Eenheden van het 2^e Britse Leger zouden ondertussen via Noord Brabant, Nijmegen en Arnhem naar de Veluwe oprukken. Dit was het deel Garden. Na de oversteek van de IJssel lag dan de weg naar Duitsland open en zou de oorlog in december 1944 beëindigd zijn.

De operatie Market Garden begon op zondag 17 september. Door een gebrek aan vliegtuigen en geoefende bemanning werden de luchtlandingen over 3 dagen verdeeld. Het verrassingselement ging daardoor verloren. Bovendien verliep de operatie trager dan verwacht. Bij Son zagen de Duitsers kans de brug over het Wilhelminakanaal te vernielen. Dit veroorzaakte oponthoud bij de

grondtroepen. Bij Koevering en Eerde in de omgeving van Veghel moesten de Amerikanen zware gevechten leveren om de route naar Arnhem open te houden. De weg kreeg de veelzeggende bijnaam Hell's Highway.

De Maasbrug bij Grave viel betrekkelijk eenvoudig in geallieerde handen, maar voor de verovering van de Nijmeegse Waalbrug werden hevige gevechten geleverd. In Nijmegen hadden Duitse troepen de omgeving van de brug zwaar versterkt. Pas na een wanhopige oversteek van de Waal door Amerikaanse parachutisten in canvasboten kon de brug veroverd worden. De opmars naar Arnhem kwam niet verder dan Elst. Bij Beek en Groesbeek werd hevig gevochten om Duitse eenheden vanuit het Reichswald tegen te houden.

Slag om Arnhem

De 1^e Britse Airborne divisie landde op 17 en 18 september ten westen van Arnhem bij Wolfheze, Renkum en Ede. Het doel was het innemen van de Rijnbrug van Arnhem, maar slechts een kleine groep parachutisten wist de noordelijke oprit van de Rijnbrug te bezetten. De spoorbrug bij Oosterbeek werd door de Duitsers opgeblazen en ook de in Arnhem gelegen pontonbrug was onbruikbaar. Na vier dagen van hevige gevechten heroverden de Duitsers op 21 september de Rijnbrug. De Britse Airborne divisie trok zich noodgedwongen terug naar Oosterbeek, rondom haar hoofdkwartier bij Hotel Hartenstein.

De 1^e Poolse

Onafhankelijke Parachutisten Brigade was dezelfde dag geland bij Driel. Een deel van hen slaagde erin de Rijn over te steken om de Britse Airbornes bij Oosterbeek te versterken. De rest groef zich in bij Driel. Toch bleek een succesvolle oversteek over de Rijn niet mogelijk. Op 25 september werd besloten de divisie over de Rijn terug te trekken. Slechts ongeveer 2.400 van de 11.000 mannen die eerder geland waren wisten de zuidelijke Rijnnoever te bereiken.

De Operatie Market Garden was mislukt. De aanwezigheid van meer Duitse gevechtseenheden dan verwacht, waaronder resten van twee SS pantserdivisies, de snelle reactie van de Duitsers, een opmarsroute over slechts één weg en een te korte voorbereidingstijd waren de belangrijkste oorzaken. Wel waren Nijmegen en omgeving, een deel van de Betuwe en een strook in Brabant bevrijd. Vanuit dit gebied werd in oktober en november het overgrote deel van Brabant en Limburg

bevrijd. Bovendien werd het Rijk van Nijmegen in het voorjaar van 1945 de springplank voor de uiteindelijke bevrijding in het voorjaar van 1945.

Slag om de Schelde

Nu het de geallieerden duidelijk werd dat de stoot naar Arnhem mislukt was ontstond een nieuwe strategische situatie. Allereerst moest de bevoorrading veilig gesteld worden. Het toegankelijk maken van de haven van Antwerpen had de hoogste prioriteit. Na hevige gevechten in Zeeland, waarbij Walcheren door de geallieerden onder water werd gezet, capituleerden op 7 november de Duitsers op Walcheren. Het eerste, geallieerde konvooi voer op 28 november de haven van Antwerpen binnen. Tegelijk moest de smalle corridor door Brabant die ontstaan was na de operatie Market Garden verbreed worden. Midden en west Brabant werd in de loop van oktober bevrijd waarbij ook Poolse en Amerikaanse eenheden werden ingezet.

Slag om Overloon

Om het gebied ten westen van de Maas te bevrijden werd eind september een Amerikaanse pantserdivisie naar Overloon gestuurd. Bij Overloon kwam het tot de hevigste tankslag van West Europa maar de Duitsers bleven meester van het terrein. Pas begin december was het gebied voldoende in geallieerde handen. De verwoestingen en het leed onder de bevolking waren enorm.

Betuwe onder water

De Tweede Wereldoorlog was niet ten einde met de bevrijding van Zuid-Nederland. Voor het nog bezette deel van Nederland wachtte de zwaarste tijd van de oorlog. Arnhem, en de dorpen langs de Rijn, werden na Market Garden op Duits bevel ontruimd en vervolgens geplunderd. De 180.000 evacués moesten alles achterlaten en onderdak zoeken in de Veluwe of Noord-Nederland. Op 2 december zetten de Duitsers de Betuwe onder water. Hierdoor en door de aanhoudende gevechten werd het gebied volledig verwoest. De bevolking van 60.000 mensen moest ook hier vluchten. De Algemene Spoorwegstaking die 17 september was afgekondigd resulteerde ondertussen in Duitse represailles. Die legden de basis voor de Hongerwinter.

Ook het bevrijde Nederland wachtte een zware winter: grote delen van Nederland waren na september 1944 maandenlang frontgebied. De bevolking leefde er te midden van voortdurende beschietingen of moest vluchten voor het oorlogsgeweld. Nijmegen, als voorste bruggenhoofd van de geallieerden, lag een half jaar lang vrijwel ononderbroken onder vuur.

Operatie Veritable

Om een einde te maken aan de oorlog, moest de Duitse bezetter op eigen gebied worden verslagen. Daarom wilden de geallieerden via Nederland Duitsland in trekken. De enige plaats waar dit kon zonder een rivier over te steken was het Rijk van Nijmegen. De Britse veldmaarschalk Montgomery plande een grootschalige operatie om de linkeroever van de Rijn te veroveren, Operatie Veritable. Begin februari 1945 stonden in het Rijk van Nijmegen en Noord-Limburg bijna een half miljoen manschappen, meer dan 1.000 kanonnen en 34.000 voertuigen op een front van tien kilometer klaar voor de aanval. De enorme troepenmacht moet door het smalle gebied tussen Maas en Rijn naar Kleve en het Reichswald trekken.

Operatie Veritable vormde het begin van het grote Rijnlandoffensief, een offensief dat in zijn totaliteit groter zou zijn dan de invasie van Normandië. Veritable begon op 8 februari 1945. De bedoeling was om met een tankbeweging via Gennep, richting Goch, de Duitse troepen in te sluiten. Montgomery hoopte over bevroren winterterrein snel de Rijn te kunnen bereiken. Ter ondersteuning van de verovering van het Rijnland hadden de geallieerden talrijke bombardementen uitgevoerd op het gebied grenzend aan Gelderland en Limburg, onder andere op Kleve, Wesel en Dinslaken. Er vielen duizenden doden; sommige steden en dorpen werden volledig verwoest. Deze gigantische artilleriebeschieting had als doel de verdedigers te verzwakken nog voor het offensief werkelijk begon. Maar ondertussen was het gaan dooien zodat de operatie ontaardde in een groot modderbad. De eerste dagen hadden de Britten meer last van landmijnen, inslagkraters en modder dan van de Duitse verdedigers.

Zo werd het Duits-Nederlandse grensgebied in februari 1945 spil- en draaipunt tijdens het einde van de Tweede Wereldoorlog. De geallieerden moesten letterlijk vechten voor elke meter. Velen lieten hun leven voor de vrijheid. De Britten en Canadezen vochten zich uiteindelijk via Kleve, Kalkar en Goch een weg naar het zuiden. De autobrug daar was verwoest, maar de spoorbrug nog intact. Dit zou Hitlers laatste Rijnbrug worden. Op 25 maart werd Wesel ingenomen. Direct werden

noodbruggen gebouwd en de zwaar bevochten bruggenhoofden op de oostelijke Rijnover versterkt. De Rijn was niet langer een hindernis voor de geallieerden. De strijdkrachten konden verder oprukken in het Duitse rijk richting Ruhrgebied en Berlijn.

Hongerwinter

Na Veritable trokken de geallieerden de Achterhoek in om vanuit het oosten Gelderland te bevrijden. Op sommige plaatsen boden de Duitsers hardnekkig tegenstand. Ook hier bevonden de burgers zich midden in de gevechten en bombardementen en was het leed onder de bevolking groot. Het aangezicht van kleine stadscentra zoals Doetinchem en Doesburg veranderde voorgoed. Vervolgens werd ook het noordelijk deel van Nederland bevrijd. Hoewel op veel plaatsen de zwakke Duitse verdediging niet lang stand hield, werd het een gevecht tegen de klok. Als het westen van Nederland niet snel bevrijd of gevoed kon worden zou het aantal slachtoffers van de hongersnood niet te overzien zijn. Omdat de oorlog al gewonnen was, maar nog niet voorbij, besluiten de geallieerden tot noodmaatregelen. Op 23 april beginnen de geallieerden een overleg met rijkscommissaris Seyss-Inquart om met Duitse toestemming voedsel te brengen naar West-Nederland. In Achterveld, bij Leusden, wordt het Akkoord van Achterveld gesloten. Onder toezicht van de Duitse bezetter kunnen met schepen, vrachtwagens en door droppings uit vliegtuigen voedsel naar West-Nederland worden gebracht. De bezetters verdelen het daar onder de bevolking.

Capitulatie

Uiteindelijk capituleerden op 4 mei 1945 op de Lüneburger Heide alle Wehrmacht-eenheden in Noordwest Europa. Hoewel de eigenlijke capitulatie toen al een feit was besloot generaal Foulkes, commandant van het 1^e Canadese Legerkorps, tot een aparte capitulatieovereenkomst. De Duitse bevelhebber Generaloberst J. Blaskowitz kreeg opdracht om op 5 mei naar hotel De Wereld in Wageningen te komen om een gedetailleerd capitulatie document te tekenen. Bij deze bespreking was ook Prins Bernhard, als opperbevelhebber van de Binnenlandse Strijdkrachten, aanwezig. Aan Blaskowitz werden de condities van de overgave overhandigd. Hij vroeg 24 uur uitstel en zou de volgende dag op 6 mei dit document ondertekenen. Nederland was bevrijd.

© Stichting Liberation Route Europe

Met dank aan:

Wybo Boersma (Vrienden van het Airborne Museum)

Rense Havinga (Nationaal Bevrijdingsmuseum 1944-1945)

